

Com ensenyar el procés de composició?

Daniel Cassany

Universitat Pompeu Fabra

¿Com cal plantejar l'ensenyament de la planificació, la textualització i la revisió al segle XXI?
¿Com ho podem fer en aquesta època de convivència entre pantalles i teclats, quan cada cop resolem més qüestions a la xarxa llegint i escrivint (comprar productes i serveis, connectar amb amics, buscar informació), quan redactem amb programes automàtics incorporats o quan ens enviem al dia desenes de missatges improvisats —i sovint mal escrits—?

El primer que cal dir és que els processos de composició són tan necessaris com sempre o potser més i tot. Avui els alumnes estan acostumats a l'escriptura ràpida, situada, interactiva i irreflexiva del WhatsApp, però continuen tenint la mateixa poca experiència que abans amb el llenguatge elaborat, formal i analític dels discursos acadèmics, científics o humanístics. De fet, comparativament, potser fins i tot en tenen menys, atès que a la xarxa predomina cada cop més la comunicació informal i improvisada. Que els alumnes de primària i secundària llegeixin i escriguin més avui fora del centre, en aquests contextos, no vol pas dir que sàpiguen compondre textos llargs i elaborats, que sàpiguen buscar i ordenar idees, fer plans, rellegir un esborrany i reelaborar-lo o imaginar-se'n l'audiència.

Heus aquí algunes pràctiques efectives per afavorir el desenvolupament dels processos cognitius de la composició:

1. *Contextos autèntics per escriure.* Buscar situacions autèntiques de comunicació que interessin als alumnes i que els ofereixin l'oportunitat d'escriure a lectors reals, sobre temes concrets i amb propòsits específics: fer un blog del centre, un programa de ràdio o un canal de vídeos (que cal planificar amb llenguatge escrit), un taller per a alumnes de cursos inferiors, un tutorial sobre algun aspecte o activitat, etc. Està demostrat que els alumnes canvien d'actitud sobre l'escrit quan saben que estan fent un text per a algú de carn i ossos. Que sigui una situació real permet pensar en el lector, en què li vols dir, en com li vols dir, en el que pot no entendre, etc.
2. *Escriure en parella o en grup.* Haver de compartir amb algú altre el que estàs escrivint exigeix verbalitzar el que penses i els motius pels quals escrius d'una manera o d'altra. I això és molt positiu per desenvolupar la composició: escrivint amb un altre company podem veure com pensa ell o ella, si hi estem d'acord o no, si voldríem pensar de la mateixa manera. Aprenem a explicar el nostre pensament, a prendre'n consciència, a confirmar amb els altres les nostres idees, etc.

Però no cal fer tot el procés de composició amb la parella... N'hi ha prou de treballar amb companys en algunes fases del procés de composició, sobretot la planificació (per buscar idees, definir el perfil del lector, per fer plans) i a la revisió (corregir un esborrany, millorar

un pla de treball). En canvi, la textualització pot ser més dura feta per parella, perquè cal negociar mot a mot, i no és necessari: els alumnes poden redactar individualment.

3. *Escriure a l'aula*. Queda implícit en el punt anterior que la pràctica de l'escriptura s'ha de fer a classe, amb la tutorització directa del docent, i no pas com a "deures" o tasques per fer a casa i per corregir al marge. És molt important dedicar sessions específiques de classe a planificar un text i a revisar-lo, en parelles i grups, mentre el docent dona exemples, es posa a escriure amb els nanos, respon preguntes, etc. És cert que això consumeix força hores de classe, però no és temps malaguantat, tot el contrari.
4. *Treballar selectivament els processos*. Aquest és un punt essencial. En lloc de plantejar una consigna del tipus: "Escriu un post de 200 paraules per a un blog de música, explicant els cantants i els estils que segueixes", és més efectiu formular instruccions parcials i seqüencials, que esbossin el procés de composició pas a pas. Així, podem suggerir: "fes una llista dels cantants i estils musicals que t'agraden", "ordena'ls amb algun criteri lògic", "escriu un paràgraf per a cada grup de l'esquema anterior", "corregeix aquest esborrany del company i explica-li què t'ha agradat i què no has entès del seu text" i finalment "publica aquest post al blog" i "llegeix els posts dels companys i comenta'ls" --perquè fer de bloguer implica publicar però també llegir i comentar.

No cal treballar sempre tots els processos un per un i convé elegir la dinàmica més adequada: buscar idees o pensar en el lector en petits grups, perquè així hi ha més idees; revisar en parelles, perquè convé dialogar sobre punts concrets; textualitzar individualment, perquè resulta més efectiu. Vegeu la bibliografia sobre tècniques i els recursos per desenvolupar cada procés cognitiu per separat.

5. *Ensenyar a revisar*. Convé no confondre la *revisió* —que és responsabilitat de l'alumne—, amb la *correcció* que ens correspon als docents. El propòsit d'ensenyar a revisar és que l'alumne s'acostumi a rellegir i reelaborar els seus escrits, les llistes, els esquemes o els esborranys, que entengui la revisió com un procés global de millora i reajustament del seu text, i no únicament com una operació de neteja de faltes. Per això, convé plantejar tasques que exigeixin practicar aquestes activitats sobre el text.

També és rellevant que el docent, amb bona voluntat, no faci la feina de l'alumne, és a dir, que no es posi a corregir totes les faltes ell o ella. N'hi ha prou oferint algun tipus de "bastida" o d'orientació, com per exemple preguntes o indicacions com: "hi ha tres incorreccions en aquest paràgraf, busca-les" o "en aquests dos paràgrafs es repeteix la mateixa idea: troba la repetició i substitueix-la per una idea nova". Convé també recordar que el propòsit de la revisió és millorar el text i que l'alumne aprengui a revisar i a escriure millor. Per tant, convé corregir només allò que l'aprenent pot aprendre, que se situa en la coneguda "zona de desenvolupament pròxim".

6. *Corregir i avaluar*. La valoració del procés de composició hauria d'incorporar tots els aspectes de la pràctica: la capacitat de buscar idees, d'ordenar-les, d'ampliar-les; la capacitat de fer esquemes; la capacitat de rellegir i revisar un esborrany. Val la pena treballar amb diversos textos i no només amb un de sol. Per això són útils les carpetes o els

portafolis, en què l'alumne "guarda i selecciona i valora" els seus escrits. També es poden formular els criteris generals de valoració amb antelació, perquè els aprenents els tinguin clars, en forma de barems o rúbriques.

7. *Ordinadors i internet.* L'escola i l'institut han de treballar amb les eines que es fan servir en la comunitat, de manera natural. Per tant, si ja no queden indrets a Catalunya on no hi hagi algun ordinador, si les màquines conviuen amb els llapis, l'aula no hauria de ser diferent, amb totes les dificultats que això suposi. L'alumne hauria de poder escriure a l'aula amb un portàtil, corregir un esborrany amb un bolígraf, fer alguna consulta amb el mòbil, poder intercanviar-se fitxers o dades amb els companys.

És clar que l'ordinador facilita les tasques de composició, però no cal suposar que els nanos saben per defecte mecanografia per escriure al teclat amb rapidesa, que saben confegir un escrit amb un processador, que saben consultar informació lingüística a la xarxa per corregir un text o que saben aprofitar les opcions de marcar i revisar un escrit en línia. Al contrari, aquests aspectes haurien de formar part del currículum d'ensenyament de l'escriptura.

En definitiva, pot semblar que amb ordinadors i internet la tasca d'ensenyar a escriure ha perdut rellevància o dificultat... Però és ben bé al contrari: avui escriure és més complex, sobretot si pensem en fer-ho bé, arribar als lectors i "comunicar significativament".

Bibliografia:

- CAMPS, A. i RIBAS, T. (2000) *La evaluación del aprendizaje de la composición escrita en situación escolar.* Madrid: MECD.
- CASSANY, D. (1992) *La cuina de l'escriptura.* Barcelona: Empúries.
- CASSANY, D. (1993) *Reparar l'escriptura.* Barcelona: Graó.
- CASSANY, D. (1999) *Construir l'escriptura.* Barcelona: Empúries.
- *Centre de redacció* de la Universitat Pompeu Fabra.

Curs 2014-2015